

Motion till riksdagen 2016/17:3643

av Olof Lavesson m.fl. (M, C, L, KD)

med anledning av prop. 2016/17:116 Kulturarvspolitik

Sammanfattning

Att verka för ett rikt och nyskapande kulturliv som är tillgängligt för alla människor samt att bevara och tillgängliggöra kulturarvet är viktiga uppgifter för hela samhället. Alla som bor i vårt land ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och kunna uppleva dans, musik, teater, litteratur, bildkonst, utställningar och levande kulturmiljöer. Att regeringen haft den tidigare alliansregeringens politik som grund för kulturarvspropositionen är i grunden bra. Regeringen kunde dock ha gått längre, varit tydligare och betydligt mer inkluderande och intagit mindre centralistiska perspektiv i många avseenden. Begrepp som bildning, demokrati och tillväxt kräver en större konkretion och tydlighet än det som regeringen föreslår i propositionen.

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att arbeta för att de museer som inkluderas i museilagen samarbetar med övriga museer, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beakta museer som en del av näringslivspolitikerna i stort och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att bevara varje museums särart och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att statliga museer ska kunna donera föremål genom gåva även utanför det allmänna museiväsendet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen skyndsamt bör ta fram en lagstiftning till skydd för det rörliga kulturarvet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för det samiska kulturarvet över hela Sverige och tillkännager detta för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda hur samarbetet mellan museernas verksamhet och undervisningen i skolan kan stärkas och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att digitaliseringen av kulturarvet kopplat till forskning och bildning ska stärkas och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

I propositionen Tid för kultur (2009/10:3), den första i sitt slag på 40 år, slås det fast att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska präglade samhällets utveckling. För att uppnå målen ska kulturpolitiken främja allas möjlighet till kulturupplevelser, bildning och till att utveckla sina skapande förmågor, främja kvalitet och konstnärlig förnyelse. Alliansen vill fortsätta arbetet med att främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas, främja internationellt och interkulturellt utbyte och samverkan samt särskilt uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur.

Detta att regeringen har alliansregeringens kulturpolitiska proposition Tid för kultur som utgångspunkt är naturligtvis både rimligt och bra. Samtidigt fokuserar regeringen i alltför hög utsträckning på organisatoriska frågor och mindre på definitionen av begreppet kulturarv och värnandet av unikt kulturella värden. Att verka för ett rikt och nyskapande kulturliv som är tillgängligt för alla människor, samt att bevara och tillgängliggöra kulturarvet, är viktiga uppgifter för hela samhället – det allmänna likaväl som enskilda. Alla som bor i vårt land ska ha möjlighet att delta i kulturlivet och kunna uppleva dans, musik, teater, litteratur, bildkonst, utställningar och levande kulturmiljöer.

Redan när vi föds har vi förmågan att uppfatta musik, dans och bilder. Under uppväxten behövs stöd och stimulans för att dessa förmågor ska utvecklas. Att få skapa, uttrycka sig och ta del av andras skapande ökar förståelsen av oss själva och av omvärlden. Det bidrar till reflektion och kritiskt tänkande. Kännedom om kulturarvet ger insikt om dagens samhälle och hur det har utvecklats. Alla barn och ungdomar ska ha möjlighet till kulturupplevelser oberoende av familjeförhållanden eller var man växer upp. Oavsett ålder, kön, eventuell funktionsnedsättning eller etnisk, socioekonomisk eller religiös bakgrund ska barn och unga kunna ta del av och utforska kultur och konstnärliga uttryck i olika former. Bildning är själva grunden för demokrati och ett effektivt skydd mot intolerans, hat och totalitarism.

Regeringen talar mycket om ett tillgängligt kulturarv men kopplar inte detta resonemang i tillräckligt hög utsträckning till begrepp som bildning och värnande av demokratin. Det som skrivs reduceras till vackra allmängiltiga, men i stort sett till intet förpliktande, önskemål och löst sammanhållna ambitioner. Regeringen borde varit mycket tydligare i denna del.

Begreppet kulturarv används på olika sätt. Ett sätt att beskriva kulturarvet är att säga att det handlar om traditioner, språk, konstnärliga verk, historiska lämningar, arkiv- och föremålssamlingar samt kulturmiljöer och kulturlandskap som överförs från generation till generation. Det svenska kulturarvet är i detta perspektiv nästan oöverblickbart i sin rikedom. Den äldsta kända boplatsen är 10 000 år gammal men modern forskning säger

att människor har bott i vårt land i 14 000 år. En modern kulturarvspolitik sammanfattas i begreppet inkludering. Utmaningen är att både bejaka vårt lands rötter och med blicken mot framtiden inkludera nutida kulturella uttryck.

I definitionen av begreppet kulturarv måste också det s.k. immateriella kulturarvet inkluderas. Detta innebär sedvänjor, uttryck, kunskap och färdigheter, liksom instrument, föremål, artefakter och kulturella platser som är förknippade med samhällen, grupper och individer. I Sverige har det immateriella kulturarvet definierats bl.a. av skolans värdegrund. Vad som anförs där är värt att lyfta även i detta perspektiv.

Vikten av att inkludera alla museer

Landets museer finns över hela Sverige och lockar varje år 26,5 miljoner besökare och är betydelsefulla för samhället utifrån ett både demokratiskt och ekonomiskt perspektiv. Räknar man även väldigt små museer finns det drygt 1 700 stycken som sysselsätter ca 6 000 årsarbetskrafter och genererar 5,5 miljarder kronor i intäkter. Det finns museer som är centrala, regionala, lokala, privata, stiftelseägda och ideellt drivna. Propositionen fokuserar helt och hållet på de 28 centrala statliga museerna med deras drygt 8 miljoner besökare. Regeringen verkar helt ointresserad av museisektorns bredd och saknar en politik för att de statliga museerna ska samverka med det övriga Museisverige. Alliansen ser mångfald som en styrka och en tillgång. Regeringens politik bör inte begränsas bara till de egna museerna utan aktivt arbeta för att skapa förutsättningar för att alla museer, oavsett huvudman, kan samarbeta.

Museernas betydelse för jobb och tillväxt

Regeringen berör inte heller den påverkan de 26,5 miljoner besökarna har för jobb och tillväxt. En stor del av dessa bor inte på orten vars museum de besöker. Väl på plats passar många av besökarna på att handla, äta och bo på orten och allt detta skapar jobb och tillväxt inom besöksindustrin. Museerna är viktiga delar av den växande besöksindustrin. Det finns därför all anledning för regeringen att aktivt bejaka museernas betydelse för jobb och tillväxt och beakta dessa i den övriga näringslivspolitik.

Vikten av att bevara museernas särart

Regeringen lyfter i allmänna ordalag museernas roll och understryker deras betydelse för kulturarvet i stort, för forskning och för att tillgängliggöra kulturarv. Definitionen av ett museum är dess samlingar. Utställningar som sätter samlingarna i ett perspektiv kommer och går, lokaler byts och renoveras. Det unika är dock varje museums egen samling föremål och dess uppgift är att tillgängliggöra dessa, såväl för besökare som för forskningsändamål. Regeringen bör bejaka och lyfta fram denna definition av begreppet museum.

Dock bortser regeringen från att dagens museer med sina utställningar är unika enheter. En sammanslagning av olika museer, eller att flytta ihop dagens verksamheter

under samma tak, riskerar varje museums särart. Alliansen vill att samarbeten mellan olika museer stärks utan att deras unika bidrag till kulturarvet hotas.

Museerna, både de offentligt drivna och övriga, är viktiga delar av vårt gemensamma kulturarv. Alla museer, oavsett huvudman, bär var sin bit av det svenska kulturarvet och bidrar till fördjupad bildning, mer jobb och större tillväxt.

Förbättrade möjligheter till donationer

I propositionen slår regeringen fast att statliga museer endast får överlåta föremål som gåva till andra museer inom det allmänna museiväsendet. Detta är en olycklig avgränsning. I stället bör regeringen utreda hur möjligheten till donation genom gåva kan inkludera alla museer, oavsett huvudman.

Skydda det rörliga kulturarvet

Kulturarvet som avser motorfordon som exempelvis bilar, båtar och flygplan vårdas i dag till stor del av civilsamhället. Undantaget är de motorfordon som kopplas till försvarets historia såsom flygvapenmuseet i Linköping. De ideella insatser som görs för att bevara, använda och utveckla det rörliga kulturarvet (historiska transportmedel till lands, sjöss och i luften) har inte beaktats i propositionen, trots att det finns flertalet exempel på hur både politiska beslut och myndigheters tolkningar av regelverk utgjort hinder för bevarandet och brukandet som en förutsättning för att fortsatt utveckla det rörliga kulturarvet. Det har också i enskilda fall lett till att kulturarvsföremål gått förlorade.

De få bevarade transportmedel från förr som utgör dagens och det framtida levande rörliga kulturarvet behöver en inkluderande och skyddande lagstiftning. För att det transporthistoriska kulturarvet ska kunna bevaras, måste det brukas och utvecklas som en självklar del av samhällets kulturmiljöer. Därför behöver regeringen skyndsamt ta fram en lagstiftning som slår fast myndigheters skyldigheter och ansvar, så att de i sitt myndighetsutövande kan säkerställa att det rörliga kulturarvet inte avsiktligt eller oavsiktligt hindras att brukas eller skadas eller rent av destrueras.

Tillgängliggör det samiska kulturarvet

Den samiska kulturen är ett viktigt exempel på det immateriella kulturarvet. Denna ursprungsbefolknings tro och sedvänjor är en viktig del av vårt immateriella kulturarv. I propositionen lyfts bara den samiska kulturen fram inom ramen för ideellt kulturarv och ett resonemang om proveniens och samers rätt att återfå föremål av särskilda etiska skäl. Alliansen delar i grunden regeringens bedömning men anser att denna historiskt illa behandlade grupp är värd en mer utförligt formulerad politik. Det faktum att det bor fler samer i Stockholm än i Lappland understryker behovet av en politik som inkluderar hela landet. Sveriges ursprungsbefolkning är en viktig del av vårt gemensamma kulturarv. En strategi för hur det samiska kulturarvet kan värnas samt tillgodogöras bör tas fram.

En samlad myndighet

Statliga myndigheter och institutioner ska, utifrån sina uppgifter och ansvarsområden, arbeta för att kulturarvet bevaras, brukas och tolkas. Kulturell kompetens och kreativitet bör i högre utsträckning än i dag användas för att bidra till en socialt, miljömässigt och ekonomiskt hållbar utveckling.

Alliansen delar propositionens förslag där Riksantikvarieämbetet får en tydlig uppgift. Denna modell med en institution, ett verk eller en myndighet som får en särskild samordnande uppgift finns bl.a. inom bibliotekssektorn och Kungl. biblioteket. Erfarenheterna från denna reform är mycket goda. Alliansen ser detta som en naturlig fortsättning av alliansregeringens proposition Tid för kultur. Här angavs ”att myndigheterna inom kulturmiljöområdet, det vill säga Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna, bör fördjupa sin samverkan för att stärka humanistiska och historiska perspektiv i arbetet för en hållbar samhällsutveckling. Kulturarvets och kulturmiljöns betydelse för att skapa goda livsmiljöer bör lyftas fram”. Regeringens förslag att Riksantikvarieämbetet får till uppgift att fördela statsbidrag till de centrala museernas forskning ligger i linje med detta och är något som Alliansen ställer sig positiv till.

Den digitala revolutionen tillgängliggör kulturarvet

I alliansregeringens proposition Tid för kultur 2009 lyftes behovet av att bättre ta till vara den tekniska utvecklingens möjligheter och möta dess utmaningar.

Alliansregeringen inledde en process för en samordnad nationell strategi för digitalisering, elektronisk tillgång och digitalt bevarande av kulturarvet.

Kulturarvspropositionen bygger vidare på detta arbete, vilket är positivt och ökar möjligheterna att tillgängliggöra kulturarvet. För Alliansen är frågan om tillgängliggörande ytterst en fråga om demokrati. Kulturarvet tillhör och angår oss alla.

Frågan om digitalisering handlar även om vikten av forskning och bildning. Att forska kring vårt gemensamma kulturarv lägger långsiktigt grunden för bildning. I utredningen Ett digitalare kulturarv (Ku2016/00238/KL) påtalas att den statistik som i dag samlas in inom kulturarvsområdet är svår att sammanställa och att statistik helt saknas inom arkivsektorn. För att välja vilka data som behövs för att följa upp och utveckla verksamheten krävs att relevanta indikatorer och nyckeltal identifieras. Avsaknaden av detta försvårar för forskningen och är en fråga regeringen bör arbeta vidare med för att förenkla och tillgängliggöra. Kopplingen till framtida forskning och behovet av ökad bildning lyser till stor del med sin frånvaro. Det är därför viktigt att betona detta och sätta in hela kulturarvet i ett större sammanhang. Regeringens politik stannar vid organisatoriska frågor och allmänt formulerade tankar om kulturarvet, men missar viktiga delar som kopplar frågorna till bildning och demokrati.

Avsaknaden av arkivstatistik innebär inte enbart problem vid försök att samordna och jämföra framsteg inom digitaliseringen av kulturarvet. Bristen på statistik innebär också att det blir svårt att skapa sig en bild av hur stor den framtida arkivtillväxten kan förväntas bli, både fysiskt och digitalt. Det finns behov av att belysa vilken statistik som är rimlig att samla in inom arkivområdet och hur arbetet bör organiseras. Digitalisering har under många år inneburit att ett redan befintligt kulturarv också kan tillgängliggöras via nätet.

Regeringen bör prioritera fortsatt digitalisering av kulturarvet till stöd för forskning och bildning.

Förbättra samarbetet mellan skolan och de myndigheter som förvaltar kulturarvet

Sverige behöver en politik som förtydligar kopplingen mellan historieundervisningen i skolan och museernas arbete. Att varje elev ges möjlighet att på ett relevant sätt erhålla kunskap om svensk historia, vårt dynamiska kulturarv med dess månghundraåriga influenser från världens alla hörn, ger en förståelse kring varför vårt samhälle ser ut som det gör i dag. Varje elev bör därför ges tillräckliga kunskaper för att nå fram till en förståelse om att vi människor i grund och botten är ganska lika varandra. Detta står i läroplanen och borde på ett mycket tydligare sätt poängterats i kulturarvspropositionen. För att långsiktigt värna demokratin och sammanhållningen i samhället samt stärka samarbetet mellan museisektorn och skolan bör regeringen på ett mer systematiskt sätt arbeta med dessa frågor. Förebilder för denna form av samarbete finns bland annat i Kanada och USA.

Olof Lavesson (M)

Per Lodenius (C)

Roland Utbult (KD)

Bengt Eliasson (L)